

Ερμηνεύοντας την πεζή Καταβασία των Θεοφανείων

Ορθοδοξία / Θεία Λατρεία

Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος - Συγγραφέας

Η Βάπτιση του Χριστού ή αλλιώς τα Θεοφάνεια είναι μια πολύ μεγάλη εορτή.

Οι λόγοι για τους οποίους θεωρούνται τα Θεοφάνεια τόσο σημαντική εορτή είναι οι εξής:

- Με τη Βάπτισή Του ο Κύριος εγκαινιάζει την έναρξη του κοσμοσωτήριας πορείας Του πάνω στη γη. Με την βάπτισή μας εμείς εγκαινιάζουμε μια νέα πορεία, την εν Χριστώ πορεία.

Γίνεται η φανέρωση της Αγίας Τριάδος, με την οποία επικυρώνεται η θείκη αποστολή του Χριστού. Ο Θεός Πατέρας μαρτυρεί ότι ο Χριστός δεν είναι ένας απλός άνθρωπος αλλά ο αγαπητός του Υιός, δηλαδή και αυτός Θεός, πράγμα που το επιβεβαιώνει και το Άγιο Πνεύμα με την παρουσία του ως περιστεράς.

- Καθιερώνεται το μέγα μυστήριο του Βαπτίσματος, με το οποίο «ενδυόμαστε

τον Χριστόν», με το οποίο: α) κατανικούμε τον θάνατο και ξαναποκτούμε και πάλι την αθανασία και β) πολιτογραφούμαστε στο βιβλίο της ζωής, στο βιβλίο των δυνάμει «σεσωσμένων».

Ο Δαμασκηνός Στουδίτης στο βιβλίο του «ΘΗΣΑΥΡΟΣ» διερωτάται γιατί η Βάπτιση του Χριστού έγινε στον Ιορδάνη και όχι σε άλλον ποταμό και απαντά ο ίδιος: Διότι ο Ιορδάνης είναι συνδεδεμένος με πολλά θαύματα και μάλιστα παρόμοια και αναφέρει μεταξύ των άλλων, με τον Ιησού του Ναυή και με τον προφήτη Ηλία και τον Ελισαίο, γεγονότα που αναφέρονται στις προφητείες που διαβάζονται στον εσπερινό των Θεοφανείων.

Η πρώτη εορτή που καθιερώθηκε ήταν το Πάσχα, διότι η Ανάσταση του Κυρίου ήταν το σημαντικότερο γεγονός της επί γης παρουσίας του Χριστού, και κατ' απομίμηση του Πάσχα έγιναν και οι άλλες γιορτές των Χριστουγέννων και των Φώτων. Πρέπει εδώ να πούμε ότι τα Χριστούγεννα και η Βάπτιση του Χριστού συνεορτάζονταν στις 6 Ιανουαρίου, γιατί και με την γέννηση του Χριστού έχουμε και Θεοφάνεια.

Όταν κατά τον Δ΄ αιώνα εισήχθη από την Ρώμη και στην Ανατολή η εορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου, η εορτή των Θεοφανείων μετατέθηκε στις 6 Ιανουαρίου. Κατά την εορτή αυτή των Θεοφανείων ή «Των Φώτων και του

«Φωτισμού», πολλοί χριστιανοί και ιδίως οι νεοφώτιστοι κατηχούμενοι το θεωρούσαν μεγάλη ευλογία να βαπτίζονταν την ίδια μέρα που βαπτίζονταν και ο Χριστός.

Ο διαχωρισμός αυτός των Θεοφανείων από τα Χριστούγεννα έδωσε την ευκαιρία στους ποιητές των ευχών και των ύμνων της εορτής να συγγράψουν υμνογραφίες απaráμιλλου κάλλους. Η υμνογραφία της εορτής των Θεοφανείων έγινε κατ' απομίμηση της υμνογραφίας του Πάσχα και είναι και αυτή απaráμιλλου κάλλους.

Στο «Λόγο εις την αγίαν εορτήν των Φώτων» του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά αναφέρονται εξής:

1. Όπως φανερώθηκε η Τριαδικότητα του Θεού κατά την δημιουργία του Αδάμ, με το «ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» έτσι φανερώθηκε και πάλι η Τριαδικότητα του Θεού στην Βάπτισή του Χριστού, η οποία απετέλεσε την προτύπωση του Αγίου Βαπτίσματος, που θεσπίστηκε για την αναδημιουργία και ανακαίνιση του ανθρώπου.
2. Η κατάδυση του Χριστού στο ύδωρ, προεικόνιζε την κατάβασή του Χριστού στον Άδη και η ανάδυσή Του από το ύδωρ, προεικόνιζε την Ανάστασή του από τους νεκρούς. Ο Χριστός έχοντας ανθρώπινο σώμα υπέστη τα πάθη, την ταφή και τον θάνατον και μας χάρισε το μέγα μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και ως θεός κατέβηκε στον Άδη και μας χάρισε το μυστήριο του Βαπτίσματος. Με τα δύο αυτά μυστήρια δεχόμαστε τα σπέρματα της αθανάτου ζωής.
3. Με το βάπτισμα «αποδυόμεθα τον παλαιόν άνθρωπον, ενδυόμεθα τον Χριστόν, τον νέον Αδάμ» και συνδοξαζόμαστε με τον Χριστό.
4. Όταν ο Θεός Πατήρ λέγει για τον Υιό και Λόγο του Θεού, «εν ω ηυδόκησα», εννοεί ότι ο Χριστός είναι η ευδοκία, δηλαδή στο πρόσωπό του εκφράζεται το αγαθό και τέλειο θέλημα του Θεού, διότι έχει εκπληρώσει σε τέλειο βαθμό το σχέδιο της θεανδρικής οικονομίας Του.

Και ερχόμαστε τώρα να δούμε πώς αυτά τα μεγάλα γεγονότα των Θεοφανείων κατά τη Βάπτισή του Χριστού γίνονται στίχοι και ύμνοι προς τον Θεό προσεγγίζοντας το κείμενο με τη μετάφραση και την ερμηνεία της Καταβασίας.

Ὦδή α'. Ἦχος β'.

Βυθοῦ ἀνεκάλυψε πυθμένα, καί διά ξηρᾶς οἰκείους ἔλκει, ἐν αὐτῷ κατακαλύψας ἀντιπάλους, ὁ κραταιός, ἐν πολέμοις Κύριος· ὅτι δεδόξασται.

Απλή σύνταξη

Ο κραταιός εν πολέμοις Κύριος ἀνεκάλυψε πυθμένα βυθοῦ

και δια ξηρᾶς ἔλκει οικείους εν αυτώ κατακαλύψας αντιπάλους,

ὅτι δεδόξασται.

Μετάφραση

Ο Παντοδύναμος στους πολέμους Κύριος ἀποκάλυψε

τον πυθμένα του βυθοῦ (της Ερυθρᾶς θάλασσας)

και τραβάει μέσω της ξηρᾶς τους δικούς του ανθρώπους (για να τους σώσει)

αφού μέσα σ' αυτόν τον βυθό σκέπασε με τα νερά τους αντιπάλους,

γιατί είναι δοξασμένος

Ερμηνεία

Το θέμα, η διάβαση της Ερυθρᾶς θάλασσας ἀπό τον Ισραηλιτικό λαό, είναι γνωστό ἀπό την Α΄ Βιβλική Ωδή και κάνουν μνεία αυτού του γεγονότος ὅλες οι πρώτες Ωδές των Καταβασιών με διαφορετικό τρόπο η κάθε μια.

Διερωτάται ὁμως κανείς τι σχέση ἔχουν ὅλα αυτά με τη Βάπτισμα του Χριστοῦ. Ο λόγος είναι προφανής: Μια ἄλλη θάλασσα, ὄχι η Ερυθρά ἀλλά ο Ιορδάνης ποταμός, θα γίνει η αιτία να σωθούν ὄχι μόνο οι Ισραηλίτες ἀλλά ὅλη η ἀνθρωπότητα, γιατί ἐδώ θα βαπτιστεῖ ο Χριστός και θα κάνει ἑναρξη του σωτήριου ἔργου του, ἀρχῆς γενομένης ἀπό την καθιέρωση του Ἁγίου Βαπτίσματος για τον ἄνθρωπο, γεγονός που κάνει τον ἄνθρωπο χριστιανό και τον βάζει στον δρόμο της σωτηρίας του.

Εκεῖνο που πρέπει να κρατήσουμε ἀπό αυτό το τροπᾶριο της Α΄ Ωδῆς της Καταβασίας είναι: Δεν ὑπάρχει δυσκολία, ὅσο μεγάλη κι αν είναι αυτή, που να σταθεῖ ἐμπόδιο στη σωτηρία του ἀνθρώπου, γιατί ο κραταιός και δυνατός Κύριος στους πολέμους και τις ἐπιβουλές του Πονηροῦ, θα μας τραβήξει κοντά του και θα μας σώσει ἀπό τα ἀντίπαλα πονηρά πνεύματα. Γνωρίζει τον τρόπο και το μπορεῖ και γι αυτό ας μην ἀνησυχούμε, ἀλλά ας δοξάζουμε τον Κύριο, ὅπως ἀναφέρει η

Α΄ Βιβλική Ωδή: «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. Κύριος συντρίβων πολέμους, Κύριος ὄνομα αὐτῷ» (Ἐξ. ιε΄3).

Ὡδή γ΄.

Ἴσχύν ὁ διδούς, τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν Κύριος, καί κέρας χριστῶν Αὐτοῦ ὑψῶν, Παρθένου ἀποτίκτεται, μολεῖ δέ πρὸς τό βάπτισμα· διό πιστοί βοήσωμεν· Οὐκ ἔστιν Ἅγιος, ὡς ὁ Θεός ἡμῶν, καί οὐκ ἔστι δίκαιος, πλήν Σοῦ Κύριε.

Απλή σύνταξη

Ο Κύριος ἡμῶν διδούς ἰσχύν τοις Βασιλεύσιν,

καὶ ὑψῶν κέρας χριστῶν αὐτοῦ ἀποτίκτεται ·

μολεῖ δε πρὸς το Βάπτισμα· διο πιστοί βοήσωμεν·

οὐκ ἔστιν Ἅγιος ὡς ὁ Θεός ἡμῶν καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος πλὴν σου Κύριε.

Μετάφραση

Ο Κύριός μας, αὐτός που δίνει δύναμη στους βασιλιάδες

και που ανυψώνει την δύναμη των χρισμένων από το Θεό,
γεννιέται από την Παρθένο και έρχεται προς το Βάπτισμα.

Γι αυτό εμείς οι πιστοί ας φωνάξουμε: «Δεν υπάρχει άγιος, όπως ο Θεός μας,
και δεν υπάρχει δίκαιος, όπως ο Κύριός μας».

Ερμηνεία

Οι βασιλιάδες του Ισραήλ, όπως και της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ήταν εκπρόσωποι του Θεού και αντιπρόσωποι του λαού και τη δύναμή τους την αντλούσαν από το Θεό. Γι αυτό ο υμνωδός τονίζει ότι ο Κύριος είναι αυτός που δίνει δύναμη στους βασιλιάδες, αλλά και ανυψώνει και τη δύναμη των ανθρώπων που έχουν χριστεί στο όνομα του Θεού, δηλαδή εκτός από τους βασιλιάδες, τους προφήτες, τους ιερείς στην Παλαιά Διαθήκη, και πιστούς Χριστιανούς στην Καινή Διαθήκη.

«Κέρας» σημαίνει παράταξη ή δύναμη. Η πρώτη σημασία είναι βέβαια «το κέρατο». Ο κριός (το κριάρι) όμως τη δύναμή του την έχει στα κέρατα, για αυτό και τα κριάρια χτυπιούνται με τα κέρατα για να δείξουν ποιο είναι πιο δυνατό και να γίνει αρχηγός. Τη λέξη αυτή τη συναντήσαμε στην γ΄ Ωδή της πεζής Καταβάσεως των Χριστουγέννων «*Ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν*», τη συναντάμε κι εδώ «*και υψών κέρας χριστών αυτού*». Στη περίπτωση αυτή το «χριστών» είναι αντί των «κεχρισμένων», δηλαδή αυτών που έχουν πάρει το χρίσμα. Το χρίσμα το παίρνουν όλοι οι χριστιανοί μετά το βάπτισμα και σημαίνει ότι ο βαπτιζόμενος ντύνεται το ένδυμα του Χριστού και γίνεται υιός Θεού, αδελφός του Χριστού και κληρονόμος της ουράνιας βασιλείας. Και το «ημών» και το «χριστών» αναφέρεται στην παράταξη των Χριστιανών, οι οποίοι ευρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση έχοντας απέναντί τους την παράταξη του Πονηρού Διαβόλου.

Ανάμεσα στο «*και υψών κέρας χριστών αυτού*» και στο «*μολεί δε προς το Βάπτισμα*» λέγει ο Νικόδημος ο Αγιορείτης υπάρχει μια αντίθεση. Αυτός που ανυψώνει τους Χριστιανούς είναι αυτός που κατέρχεται μέσα στον Ιορδάνη ποταμό, για να μας ανεβάσει και εμάς στη συνέχεια στην αρχαία κατάσταση της αφθαρσίας. Είναι γνωστές ακόμη οι τρεις καταδύσεις και οι τρεις αναδύσεις στη διάρκεια του μυστηρίου της Βαπτίσεως, οι οποίες προτυπώνουν από τη μια την τριήμερο ταφή και την ανάσταση του Κυρίου και από την άλλη την κατάβαση ή μάλλον την συγκατάβαση του Κυρίου και την ανύψωση των βαπτιζομένων στην

τάξη των αγίων. Η μετάνοια που βάζει η μητέρα, όταν παίρνει το νεοβαπτίζόμενο νήπιο από την αγκαλιά του αναδόχου, δεν γίνεται προς στον ανάδοχο αλλά προς στο νήπιο, που μόλις προ ολίγου έγινε άγιος, διότι « ενεδύθη τον Χριστόν».

Ωδή δ'.

Ἀκήκοε Κύριε, φωνῆς Σου ὃν εἶπας, Φωνή βοῶντος ἐν ἐρήμῳ, ὅτε ἐβρόντησας, πολλῶν ἐπὶ ὑδάτων, τῷ Σῶ μαρτυρούμενος Υἱῷ· ὅλος γεγονώς τοῦ παρόντος, Πνεύματος δέ ἐβόησε· Σὺ εἶ Χριστός, Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

Απλή σύνταξη

*Ακήκοε Κύριε φωνῆς σου, ὃν εἶπας «φωνή βοῶντος ἐν ἐρήμῳ»,
ὅτε ἐβρόντησας ἐπὶ πολλῶν ὑδάτων μαρτυρούμενος τῷ σω Υἱῷ·
ὅλος δε γεγονώς του παρόντος Πνεύματος ἐβόησε·
Συ εἶ ο Χριστός, Θεοῦ σοφία και δύναμις.*

Μετάφραση

Άκουσε, Κύριε, τη φωνή σου αυτός για τον οποίο είπες ότι είναι

«φωνή βοώντος εν τη ερήμω», τότε που πάνω στα πολλά και θορυβώδη ύδατα του Ιορδάνη βρόντησε η φωνή σου δίνοντας μια μαρτυρία για τον Υιό Σου.

Κι αυτός (ο προφήτης Ιωάννης) γεμάτος από το Άγιο Πνεύμα, που ήταν παρών εκείνη τη στιγμή φώναξε: «Εσύ είναι ο Χριστός μου, η σοφία και η δύναμη του Θεού μου».

Ερμηνεία

Υπενθυμίζοντας ο υμνωδός τη φράση του προφήτη Αββακούμ στην 8^η Βιβλική Ωδή που λέγει: «Κύριε εισακήκοα την ακοήν σου και εφοβήθην» (Αββακ. γ' 1) βάζει τον προφήτη Ιωάννη Πρόδρομο, για τον οποίο ο Ησαίας είπε ότι είναι «Φωνή βοώντος εν τη ερήμω» (Ησ. μ' 3) να αρχίζει κατά παρόμοιον τρόπο: «*Ακήκοε Κύριε φωνής σου*», η οποία μαρτυρούσε την υϊκή σχέση του Κυρίου με τον Θεό Πατέρα: «Ουτός εστίν ο Υιός μου ο αγαπητός, εν ώ ευδόκησα» (Ματθ. γ' 17). Η διαφορά του Ησαία από τον Ιωάννη Πρόδρομο είναι ότι ενώ ο Ησαίας τα άκουσε αυτά σε όραμα, ο Ιωάννης ο Πρόδρομος τα άκουσε με τα ίδια του τα αυτιά. Δεν ήταν μια απλή φωνή, αλλά ήταν μια βροντή που βρόντησε πάνω στα πολλά και θορυβώδη νερά του Ιορδάνη ποταμού: «Φωνή Κυρίου επί των υδάτων, ο Θεός της δόξης εβρόντησε. Κύριος επί υδάτων πολλών» (Ψαλ. κη' 3).

Αλλά ο Ιωάννης Πρόδρομος αξιώθηκε να δει και το Άγιο Πνεύμα, το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας, που «εν είδει περιστεράς» «εβεβαίου του λόγου το ασφαλές». Αλλά ο ίδιος δεν φωτίστηκε με το να μπει μέσα στο νερό, όπως θα κάνουν στη συνέχεια οι νεοφώτιστοι, αλλά με την άμεση επαφή με τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Φωτισμένος και θεόπνευστος αναφωνεί σ' αυτόν που δεν είναι ικανός να λύσει τον ιμάντα των υποδημάτων του: «*Συ εί ο Χριστός, Θεού σοφία και δύναμις*.

Τη λέξη «Χριστός» την λέμε, την ακούμε πολλές φορές, αλλά δεν ξέρω αν την γνωρίζουμε. Μερικοί βέβαια λένε ότι είναι ο κεχρισμένος και την αντιδιαστέλλουν από τη λέξη Χρήστος, που πέρχεται από το χρηστός με «η»=ενάρητος. Όμως η λέξη «Χριστός» με ι, λέγει ο Νικόδημος ο Αγιορείτης ότι είναι δηλωτικό της διπλής φύσεως του Κυρίου, σύμφωνα με τον Ιωάννη Δαμασκηνό αλλά και όλους τους πατέρες, της θεϊκής και της ανθρώπινης φύσεως, ότι είναι τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος. Δηλώνει δηλαδή «τον χρίσαντα Πατέρα Θεόν, τον χρίσαντα Υιόν Θεόν, τον χρισθέντα Υιόν άνθρωπο, και το χρίσμα που παρέχει το Πνεύμα το

Άγιον», το οποίο κατά τον Δαβίδ είναι «το έλαιον αγαλλιάσεως». Και όπως είπαμε και πιο πάνω, «χριστοί» γίνονται όλοι οι χριστιανοί που βαπτίζονται με τη σφραγίδα της δωρεάς του Αγίου Πνεύματος.

Η δ΄ Ωδή κλείνει βάζοντας ο υμνωδός τον Ιωάννη τον Πρόδρομο να λέει:

«Εσύ είσαι η ενυπόστατος σοφία και δύναμις του Θεού και Πατρός», σύμφωνα με αυτό που είπε ο Απόστολος Παύλος: «Χριστός Θεού δύναμις και Θεού σοφία» (α΄ Κορ. α΄ 24), που σημαίνει ότι ο Χριστός έχει την ίδια σοφία και δύναμη που έχει ο Θεός Πατέρας.

Ωδή ε΄.

*Ίησοῦς ὁ ζωῆς ἀρχηγός, λύσαι τό κατάκριμα ἤκει, Ἄδ;αμ τοῦ πρωτοπλάστου·
καθαρσίων δέ ὡς Θεός μή δεόμενος, τῷ πεσόντι καθαίρεται, ἐν τῷ Ἰορδάνη· ἐν ᾧ
τήν ἔχθραν κτείνας, ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, εἰρήνην χαρίζειται.*

Απλή σύνταξη

*Ιησούς ο αρχηγός ζωής ήκει λύσαι το κατάκριμα Αδάμ του Πρωτοπλάστου·
μη δεόμενος δε καθαρσίων ως Θεός καθαίρεται εν τω Ιορδάνη τω πεσόντι ·*

έν ώ κτείνας την έχθραν χαρίζεται ειρήνην την υπερέχουσαν πάντα νούν.

Μετάφραση

Ο Ιησούς, που είναι ο αρχηγός της ζωής, έχει έλθει για να λύση την καταδικαστική απόφαση του Θεού κατά των Πρωτοπλάστων. Και παρόλο ότι ο Θεός δεν έχει ανάγκη από κάθαρση, καθαρίζεται με το βάπτισμα στον Ιορδάνη για χάρη του πεσόντος ανθρώπου. Με αυτή του την πράξη εξαφανίζει την έχθρα του ανθρώπου προς τον Θεό και του χαρίζει την ειρήνη, που ξεπερνά κάθε ανθρώπινο νουν.

Ερμηνεία

Ο υμνωδός δανείστηκε και πάλι πολλές εκφράσεις και από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Θα σταθούμε όμως στις τρεις φράσεις του τροπαρίου που περιέχουν τρεις μεγάλες αλήθειες:

1. *Ιησούς ο ζωής αρχηγός ήκει λύσαι το κατάκριμα Αδάμ του Πρωτοπλάστου*

«Το κατάκριμα του Αδάμ του Πρωτοπλάστου» είναι η καταδικαστική απόφαση που επέσειρε με την παρακοή του στον Πλάστη του ο Αδάμ ο Πρωτόπλαστος. Κι αυτή ήταν ο θάνατος, γιατί ο Θεός είπε στον Αδαμ και την Εύα: «Ή δ' αν ημέρα φάγητε απ' αυτού (του ξύλου της γνώσεως) θανάτω αποθανείσθε». Ο μόνος λοιπόν που θα μπορούσε να καταργήσει τον θάνατο και να ξαναδώσει και πάλι τη ζωή στον άνθρωπο ήταν ο Θεός, «ο ζωής αρχηγός», όπως αποκάλεσε τον Χριστό ο απόστολος Πέτρος. «Εγώ ειμί η ζωή και η ανάστασις» βεβαιώνει ο Κύριος στον φθαρτό και θνητό άνθρωπο. Εδώ κρύβεται όλο το νόημα της έλευσης του Χριστού: Να απαλλάξει τον άνθρωπο από τον θάνατο και να του χαρίσει και πάλι τη ζωή «θανάτω θάνατον πατήσας και τοις εν τοις μνήμασι ζωήν χαρισάμενος» όπως ψάλλουμε το Πάσχα με την Ανάσταση του Κυρίου.

2. *μη δεόμενος δε καθαρσίων ως Θεός καθαίρεται εν τω Ιορδάνη τω πεσόντι*

Εδώ υπάρχει μια αντίφαση, μια από τις πολλές αντιφάσεις που έχει η διδασκαλία του Χριστού. Ενώ ο Χριστός ως Θεός είναι καθαρός και δεν έχει ανάγκη από καθαρμό, εντούτοις «αποκαθαίρεται» για χάρη του πεσόντος Αδάμ του Πρωτοπλάστου. Πότε γίνεται αυτό; Μα με το βάπτισμα του κάθε χριστιανού. Είπαμε πολλές φορές ότι με το βάπτισμα «αποκαθαίρόμαστε» από την προπατορική αμαρτία, μας δίνει δηλαδή «συγχωροχάρτι» ο Χριστός χωρίς να το αξίζουμε και ντυνόμαστε το ένδυμα της αφθαρσίας του Χριστού και καλούμαστε

να ζήσουμε απλά και αγνά, όπως ο Χριστός, όχι πια δούλοι της αμαρτίας αλλά ελεύθεροι, γιατί ο Χριστός μας ελευθέρωσε με το βάπτισμα από την αμαρτία και μένει σε μας να ζήσουμε αγωνιζόμενοι για να κρατήσουμε αυτή την ελευθερία και αγιότητα που μας χάρισε ο Κύριος.

3. *έν ώ κτείνας την έχθραν χαρίζεται ειρήνην την υπερέχουσαν πάντα νούν.*

Με το Βάπτισμα ο Κύριος σκότωσε, εξουδετέρωσε την έχθρα που υπήρχε ανάμεσα στον άνθρωπο και τον Θεό με την παρακοή κι έτσι έφερε την ειρήνη του Θεού στον άνθρωπο, που είναι τόσο σπουδαία, ώστε να μη μπορεί την συλλάβει κανένα ανθρώπινο μυαλό.

Κατά τον Πτωχοπρόδρομο ο Κύριος συνέτριψε την «κάρα του δράκοντος» μέσα στα νερά του Ιορδάνη κατά τη θεία του Βάπτισμα, σύμφωνα με τα λόγια που είπε ο Θεός στον Διάβολο κατά την παρακοή των Πρωτοπλάστων, όταν κατάφερε να τους ξεγελάσει. Αυτό το αναφέρει και ο Δαβίδ σε ένα του ψαλμό: «Σύ συνέθλασας την κεφαλήν του δράκοντος» (Ψαλ. 73, 14).

Αυτό γίνεται και κατά τη βάπτισμα του χριστιανού, δηλαδή με τις τρεις καταδύσεις ο Χριστός συντρίβει και πάλι τους δαίμονες, νεκρώνει τα πάθη του ανθρώπου με τη συμμετοχή του στην ταφή του Κυρίου, θανατώνει τον παλαιόν άνθρωπο, τον απαλλάσσει από τις αμαρτίες και έτσι ενδύεται τον Χριστό. Αυτό το νόημα έχουν όλες οι αναφορές του Απ. Παύλου στο βάπτισμα των χριστιανών: «Όσοι εις Χριστόν εβαπτίσθημεν, εις τον θάνατον αυτού εβαπτίσθημεν. Συνετάφημεν ούν αυτώ δια του Βαπτίσματος εις τον θάνατον» (Ρωμ. ς' 3-4), και το «Εί γάρ σύμφυτοι γεγονάμεν τω ομοιώματι του θανάτου αυτού, αλλά και της αναστάσεως εσόμεθα» (Ρωμ. ς' 5).

Ωδή ς'

Ἡ φωνή τοῦ Λόγου, ὁ λύχνος τοῦ φωτός, ὁ ἑωσφόρος, ὁ τοῦ ἡλίου Πρόδρομος, ἐν τῇ ἐρήμῳ· Μετανοεῖτε, πᾶσι βοᾷ τοῖς λαοῖς, καί προκαθαίρεσθε· ἰδοὺ γάρ πάρεστι Χριστός, ἐκ φθορᾶς τόν κόσμον λυτρούμενος.

Απλή σύνταξη

Ἡ φωνή του Λόγου, ο λύχνος του Φωτός, ο Εωσφόρος, ο του Ηλίου Πρόδρομος, βοά πᾶσι τοις λαοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ «Μετανοεῖτε καὶ προκαθαίρεσθε· ἰδοὺ γάρ πάρεστι Χριστός, λυτρούμενος τὸν Κόσμον ἐκ φθοράς».

Μετάφραση

Ἡ φωνή που ἐκφράζει τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, τὸ λυχνάρι που φέρνει τὸ φῶς, αὐτός που προμηνύει τὴν αὐγή, αὐτός που βγαίνει πρὶν ἀπὸ τὸν ἥλιο (ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος) φωνάζει μέσα στὴν ἐρημο πρὸς ὅλους τοὺς λαούς: «Μετανοεῖτε καὶ προλάβετε νὰ καθαριστεῖτε, γιατί νὰ ὁ Χριστός εἶναι παρών, γιὰ νὰ λυτρώσει τὸν κόσμον ἀπὸ τὴ φθορά.»

Ερμηνεία

Ἡ στ' ὠδή εἶναι σχεδόν αφιερωμένη στὸν Ἰωάννη Πρόδρομο, τὸν ὁποῖο ἀποκαλεῖ: **φωνή** (τοῦ λόγου), **λύχνο** (τοῦ φωτός, εωσφόρο) καὶ **πρόδρομο** (τοῦ

Χριστού). Και στις τρεις περιπτώσεις ο Ιωάννης ο Βαπτιστής είναι το όργανο της Χάριτος του Θεού, το οποίο γίνεται άλλοτε φωνή για να εκφραστεί ο λόγος του Θεού, άλλοτε λυχνάρι, για να φωτίσει το φως του Θεού, κι άλλοτε πρόδρομος, για να προετοιμάσει τον ερχομό του Χριστού.

Εδώ αξίζει να σχολιάσουμε την λέξη «Εωσφόρος». Είναι λέξη σύνθετη από το «έως» που σημαίνει αυγή, φώς, και επομένως η λέξη «εωσφόρος» σημαίνει αυτόν που φέρνει το φως. Ως γνωστόν Εωσφόρος λέγεται ο Διάβολος, ο οποίος από άρχοντας του φωτός έγινε άρχοντας του σκότους. Το παράπτωμα των πρωτοπλάστων, οι οποίοι εξέπεσαν, επειδή ήθελαν να γίνουν ανώτεροι από τον Θεό, το έπαθε και ο Εωσφόρος πιο μπροστά. Κι αυτός έβαλε στο μυαλό του να γίνει ανώτερος από τον Θεό και προσπάθησε να παρασύρει και τα άλλα αγγελικά τάγματα. Τότε ο αρχάγγελος Μιχαήλ είπε «στῶμεν καλῶς» και συγκράτησε όλα τα άλλα τάγματα, εκτός από το τάγμα του Εωσφόρου, το οποίο εξέπεσε και έγινε τάγμα των πονηρών και σκοτεινών δυνάμεων που αντιστρατεύεται τα άλλα τάγματα και τον ίδιο τον Θεό. Εδώ το «εωσφόρος» έχει την αρχική σημασία, αναφέρεται στον Ιωάννη τον Πρόδρομο, ο οποίος σαν τον Αυγερινό προμηνύει την ανατολή του ηλίου, του Χριστού, που είναι ο Ήλιος της Δικαιοσύνης.

Ο Νικόδημος ο Αγιορείτης λέγει ότι υπάρχει μια αντιστοιχία «στη φωνή του λόγου» με «τη φωνή βοώντος εν τη ερήμῳ» που μας προτρέπει στη μετάνοια, το «προκαθαίρεσθε» με τον λύχνο, διότι με το φως του Χριστού όλα φωτίζονται, όλα ξεκαθαρίζουν και αυτό μας βοηθάει να καθαρίσουμε κι εμείς τον εσωτερικό μας κόσμο, και το «ὁ τοῦ ἡλίου Πρόδρομος» με το «πάρεστι Χριστός», γιατί ο Ιωάννης Πρόδρομος είναι ο Αυγερινός που προαναγγέλλει την παρουσία του Χριστού, που είναι ο Ήλιος της δικαιοσύνης.

Ωδή ζ'

Νέους εὐσεβεῖς, καμίνῳ πυρός προσομιλήσαντας, διασυρίζον πνεῦμα δρόσου, ἀβλαβεῖς διεφύλαξε, καί θείου ἀγγέλου συγκατάβασις· ὅθεν ἐν φλογί δροσιζόμενοι, εὐχαρίστως ἀνέμελλον· Ὑπερῦμνητε, ὁ τῶν πατέρων Κύριος, καί Θεός εὐλογητός εἶ.

Απλή σύνταξη

Πνεῦμα δρόσου διασυρίζον νέους ευσεβεῖς προσομιλήσαντας καμίνῳ πυρός, διεφύλαξε αβλαβεῖς και συγκατάβασις θείου Αγγέλου ὅθεν δροσιζόμενοι ἐν

φλογί, ευχαρίστως ανέμελπον· Υπερύμνητε, ο των Πατέρων Κύριος, και Θεός ευλογητός εί.

Μετάφραση

Ένα πνεύμα δροσιάς με μουσικό σφύριγμα τους ευσεβείς νέους που ήρθαν πολύ κοντά με το καμίνι της φωτιάς, τους κράτησε απείραχτους αλλά και η συγκατάβαση του θείου Αγγέλου (Χριστού). Κι έτσι δροσίζονταν μέσα στη φωτιά κι με

ευχαρίστηση έψελναν «Εσύ που είσαι υπεράνω κάθε υμνωδίας, ο Κύριος και Θεός των πατέρων μας, είσαι ευλογημένος».

Ερμηνεία

Πρόκειται για τη γνωστή ιστορία των Τριών Παίδων, που αποτελεί το θέμα της ζ΄ Βιβλικής Ωδής, όπως και όλων των καταβασιών. Ακούστε τη σχετική διήγηση από τον προφήτη Δαυιήλ: «Ο δε Άγγελος Κυρίου συγκατέβη άμα τοις περί τον Αζαριάν εις την κάμινον και εξετίναξε την φλόγα του πυρός έκ της καμίνου και εποίησε το μέσον της καμίνου ως πνεύμα δρόσου διασυρίζον. Όθεν οι τρεις Παίδες δροσιζόμενοι εις το πύρ, ευχαρίστως ανέμελπον εις τον Θεόν λέγοντες· «Υπερύμνητε ο των Πατέρων Κύριος και Θεός, ευλογητός εί».

Ωδή η'.

Αινοῦμεν, εὐλογοῦμεν καὶ προσκυνοῦμεν τὸν Κύριον.

Μυστήριον παράδοξον, ἡ Βαβυλῶνος ἔδειξε κάμιнос, πηγάσασα δρόσον· ὅτι ρεῖθροις ἔμελλεν, ἄυλον πῦρ εἰσδέχεσθαι ὁ Ἰορδάνης, καὶ στέγειν σαρκί, βαπτιζόμενον τὸν Κτίστην· ὃν εὐλογοῦσι λαοί, καὶ ὑπερυψοῦσιν, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Απλή σύνταξη

Ἡ Βαβυλῶνος κάμιнос ἔδειξε μυστήριον παράδοξον πηγάσασα δρόσον

ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἔμελλεν εἰσδέχεσθαι ἄυλον πῦρ ρεῖθροις¹ καὶ στέγειν τὸν Κτίστην, βαπτιζόμενον σαρκί ὃν εὐλογοῦσι λαοί, καὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Μετάφραση

Το Βαβυλωνιακό καμίνι μας ἔδειξε ἓνα παράδοξο μυστήριο, με το να πηγάσει δροσιά, γιατί και ο Ἰορδάνης ἐπρόκειτο να δεχτεῖ στις ὄχθες του το ἄυλο πυρ

της Θεότητος και να στεγάσει τὸν Κτίστη που βαπτίζονταν σωματικά. Αυτόν υμνολογούνε και ὑπερυψώνουν ὅλοι οἱ λαοί σε ὅλους τοὺς αἰῶνες.

Ερμηνεία

Ο υμνωδός προσαρμόζει το θέμα της ἡ' Βιβλικῆς Ωδῆς που εἶναι ἡ ρίψη των Τριῶν Παίδων στην «κάμινον του πυρός» ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσωρα με το θέμα της Καταβασίας που εἶναι ἡ Βάπτισις του Χριστοῦ και κάνει τὸν ἐξῆς παραλληλισμό:

Ὅπως το Βαβυλωνιακό καμίνι δεν μπόρεσε να κάψει τοὺς Τρεῖς Παῖδες, ἀλλὰ ἀντίθετα πήγασε δροσιά ὥστε να μην καοῦν, ἔτσι και ὁ Ἰορδάνης ποταμός δεν κάηκε, παρόλο ὅτι δέχτηκε το «πυρ της Θεότητος», που ἦταν ἄυλο. Κι αν ἐκεῖ ὁ Κύριος ἐμφανίστηκε ἔμμεσα με τὴν μορφή του Ἀγγέλου, ἐδῶ ἐμφανίζεται ἄμεσα ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ὅμως δεν θέτει σε λειτουργία τὴν παντοδυναμία Του, ἀς θυμηθοῦμε το στίχο του ψαλμοῦ «ὁ ἀπτόμενος των ὀρέων και καπνίζονται», και το «πυρ γὰρ ἐστὶ τοὺς ἀναξίους φλέγον», ἀλλὰ στέκεται ταπεινά μπροστὰ στον δούλο του, και περιμένει ὁ Δεσπότης, ὁ Κύριος του παντός, να βαπτιστεῖ ἀπὸ τὸν δούλο του. Ὁ Ἰωάννης Πρόδρομος, που εἶναι τὸ κτίσμα, βαπτίζει τὸν Χριστό, που εἶναι ὁ Κτίστης.

Τέλος ἐπειδὴ εἶναι ἡ ἡ' Ωδή, ὁ υμνωδός γράφει κάτι ἀνάλογο με τὴν ἀντίστοιχη ἡ'

Βιβλική Ωδή: « Ὅν ευλογούσι λαοί και υπερυψούσιν εις πάντας τους αιώνας»,

Ωδή θ´

Μεγάλυνον ψυχή μου, τήν Τιμιωτέραν, τῶν ἄνω στρατευμάτων.

Ἄπορεῖ πᾶσα γλῶσσα, εὐφημεῖν πρός ἀξίαν· ἱλιγγιᾶ δέ νοῦς καί ὑπερκόσμιος, ὑμνεῖν
Σε Θεοτόκε· ὅμως ἀγαθή ὑπάρχουσα, τήν πίστιν δέχου· καά γάρ τόν πόθον οἶδας,
τόν ἔνθεον ἡμῶν· Σύ γάρ Χριστιανῶν εἶ προστάτις, Σέ μεγαλύνομεν.

Απλή σύνταξη

Απορεῖ πάσα γλῶσσα ευφημεῖν προς αξίαν ·

ιλιγγιά δε νους και υπερκόσμιος υμνεῖν σε Θεοτόκε,

ὅμως ἀγαθή ὑπάρχουσα την πίστιν δέχου ·

και γαρ τον πόθον οἶδας, τον ἔνθεον ημῶν ·

συ γαρ Χριστιανῶν ει προστάτις, σε μεγαλύνομεν.

Μετάφραση

Κάθε γλώσσα βρίσκεται σε δύσκολη θέση, για να σε δοξολογήσει, ιλιγγιά όμως όχι μόνο ο ανθρώπινος νους αλλά και ο υπερκόσμιος νους των αγγέλων, όταν πρόκειται να υμνολογήσει εσένα Θεοτόκε. Όμως εσύ, σαν αγαθή που είσαι, δέξου την πίστη των χριστιανών, γιατί τον πόθο μας για το Θεό τον γνωρίζεις. Εσύ εξάλλου είσαι αυτή που μας προστατεύει και γι αυτό σε υμνολογούμε.

Ερμηνεία.

Το τροπάριο αυτό είναι το τελευταίο της Καταβασίας και όπως σε όλες τις Καταβασίες, η θ' Ωδή είναι αφιερωμένη στην Παναγία, όπου γίνεται πάντα εξύμνηση της Θεοτόκου. Σ' αυτό όμως το θέμα εδώ ο υμνωδός συναντά δυο δυσκολίες: α) «απορεί ευφημείν» και β) «ιλιγγιά υμνείν». Και δεν είναι μόνο δικό του το πρόβλημα, αλλά και όλων των ανθρώπων «πάσα γλώσσα», και η δυσκολία έγκειται στο ότι η αξία της Παναγίας είναι τόσο μεγάλη, ώστε δεν μπορεί κανείς να βρει λόγια αντάξια για τα γεγονότα, για τα οποία η ίδια έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο.

Ο υμνωδός αφού δεν βρίσκει ούτε άνθρωπο ούτε άγγελο να εξυμνήσει και να υμνολογήσει την Παναγία, καταφεύγει στην κατανόηση της Παναγίας και της λέει: «εσύ είσαι καλή μαζί μας, μας αγαπάς και μας προστατεύεις, δέξε τουλάχιστον την πίστη και τον πόθο μας για τον Θεό, κι αν εσύ αναφώνησες «μεγαλύνει η ψυχή μου τον Κύριον», επειδή σε έκρινε άξια να κατοικήσει μέσα σου, «μεγαλύνομεν» τώρα και εμείς εσένα, κι ας είναι αυτό ακατόρθωτο, γιατί αξίζεις κάθε έπαινο και κάθε εγκώμιο.

Με την Καταβασία των Θεοφανείων κλείνει ο εκκλησιαστικός κύκλος αυτής της περιόδου, που λέγεται και «ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΝ», που είναι κατεξοχήν εορταστικός για τις δυο αυτές μεγάλες εορτές της Χριστιανοσύνης, Χριστούγεννα και Θεοφάνεια.

Κλείνοντας θέλω να επισημάνω για μια ακόμη φορά ότι η πλήρης εξέταση της Καταβασίας των Θεοφανείων, όπως και όλων των Καταβασιών, θα ήταν πλήρης, αν μιλούσαμε και για τη μουσική με την οποία ψέλνονται. Εμείς απλώς θα αναφέρουμε ότι ο β ήχος στον οποίο ψέλνεται η Καταβασία είναι ικετευτικός και συμβάλλει στη συναίσθηση της αμαρτωλότητάς μας μέσα στο πνεύμα της μετανοίας που κηρύττει και ο Ιωάννης Πρόδρομος και ο Χριστός. Ο πρωτοψάλτης, Θεολόγος και Μουσικολόγος κ. Τούμπας ισχυρίζεται ότι ο Α' ήχος χαρακτηρίζεται θερμός, γιατί ως θερμός και ευφρόσυνος κυριαρχεί στην Αναστάσιμη και την Χριστουγεννιάτικη υμνολογία, ο Β' ήχος ως ψυχρός και υγρός

επικρατεί στην υμνολογία των Θεοφανείων, γιατί υπογραμμίζει το κρύο και υγρό στοιχείο του νερού, » ύδατος» της εορτής.

Είναι μεγάλο το ευτύχημα που οι υμνωδοί των Καταβασιών ύστερα από πολλή νηστεία και προσευχή συνέθεσαν αυτά τα μεγαλουργήματα και τα παρέδωσαν στη ζωή της Εκκλησίας, για να βοηθούν τους πιστούς να προσεγγίζουν τα εορταζόμενα γεγονότα με μεγαλύτερη κατανόηση, με μεγαλύτερη φώτιση και μεγαλύτερη ψυχική συμμετοχή. Ας είναι ευλογημένο το όνομα της Αγίας Τριάδας, που θέλησε στη Βάπτισμα του Χριστού να μας δείξει τα πρόσωπα της ευδοκίας, της ευλογίας και του μεγάλου ελέους.

<https://bit.ly/3eMtj5U>